

нормативно-правової бази соціального захисту українських миротворців, які виконують завдання під егідою різних міжнародних організацій або коаліцій держав, відповідно до існуючих міжнародних гарантій ООН.

4. Вирішити на рівні керівництва Міністерства оборони України питання щодо проведення постійного моніторингу нормативно-правової бази (або нормативно-правового супроводження) такої участі для своєчасного внесення пропозицій та змін у чинне Законодавство України з питань миротворчості.

*Мельник О.М.,
начальник заочного відділення
факультету податкової міліції
Національної академії державної
податкової служби України*

*Радиш Я.Ф.,
професор кафедри управління
охороною здоров'я Національної
академії державного управління при
Президентові України,
доктор наук з державного управління,
доцент*

МІЖНАРОДНІ МИРОТВОРЧІ ОПЕРАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Історики на основі вивчення письмових джерел стверджують, що 33 століття тому на Землі відбулася перша війна: єгипетський фараон Рамзес II воював з царем хеттів Хетасаром. Незабаром між ними був укладений договір, який встановлював "вічний" мир. Але після цього на нашій планеті відбулося понад 15 тис. великих і малих війн, жертвами яких стали майже 4 млрд. чоловік. Таким чином, історію людства можна назвати історією війн¹.

З метою припинення війн, встановлення і підтримки миру, в 1956 р. вперше для виконання міжнародних миротворчих операцій були застосовані збройні сили під егідою ООН. Метою даної публікації є аналіз літературних джерел, де висвітлюються особливості правового регулювання міжнародних миротворчих операцій.

Для координації діяльності миротворчої діяльності Генеральною Асамблеєю ООН на основі відповідної Резолюції² було створено Спеціальний комітет з операцій щодо підтримки миру у складі представників 33 країн світу. Основним завданням зазначеного вище комітету був всебічний розгляд можливості проведення міжнародних миротворчих

¹ Радиш Я.Ф. Історія військової медицини: Навч. посібник. – К., 1997. – с.3.

² Резолюція 2006 (XIX) від 16 лютого 1956 р.

операцій та вироблення практичних рекомендацій щодо їх здійснення.

Системний аналіз опрацьованих нами літературних джерел³ свідчить, що їх автори вважають застосування в миротворчих цілях сили різного масштабу відображенням загальної кризової ситуації сучасного світу в питаннях захисту прав людини. Підтвердженням сказаному є і аналіз міжнародної практики проведення миротворчих операцій з якого випливає, що застосування збройних сил у миротворчих цілях (як у вигляді прямого втручання ООН, так і від її імені держав Європейського Союзу, НАТО, окремих країн) викликає принципові розбіжності у визнанні легітимності даних дій. Так, при застосуванні збройної сили для підтримки або встановлення миру виникають питання юридичного характеру щодо визначення правових засад на наслідків проведення операцій такого типу. Одним з основних моментів, який при цьому викликає особливу зацікавленість, є питання компетенції світового співтовариства (в особі ООН чи окремих держав) при здійсненні захисту прав людини та усуненні загрози миру за межами їх суверенних територій – аспект, без якого неможливе будівництво правового демократичного суспільства.

Дослідженню питань компетенції окремих держав та світового співтовариства в цілому щодо захисту прав людини присвячені праці О.П. Мовчана⁴, В.М. Чхиквадзе⁵, Я.О. Островського⁶. Ці та інші автори⁷ звертають увагу на необхідність юридичного закріплення тісного взаємозв'язку між забезпеченням прав людини та збереженням миру й безпеки народів, що, як відомо, випливає з Статуту ООН. Саме тому, на думку вказаних вище авторів, питання порушення прав людини у тій чи іншій країні можуть стати предметом обговорення ООН та її органів тільки в тому разі, коли ці порушення через їх тяжкий або масовий характер, становлять загрозу миру та безпеці, свободі й незалежності народів, а внутрішньодержавний механізм цієї країни не може забезпечити відновлення порушених прав.

Проблемі визначення компетенції держави та суспільства присвячені й матеріали міжнародної конференції у Сан-Франциско. Там у доповіді на одному з підкомітетів, зокрема, зазначалося, що у випадку коли права людини зневажаються і це створює ситуацію, яка загрожує мирові чи перешкоджає виконанню положень Статуту ООН, вони перестають бути винятковою компетенцією держави⁸.

Як ще один аргумент, який підтверджує тезу про те, що захист прав і свобод людини є сферою компетенції всього міжнародного співтовариства, приведемо рішення Міжнародного суду ООН щодо справи “Barcelona Traction”. Там більшістю голосів здійснено розмежування між обов'язками держав, які виникають у відношенні до іншої держави, та обов'язками erga omnes, тобто “у відношенні до міжнародного товариства в цілому”⁹.

Результатом багаторічної праці ООН у сфері міжнародного захисту прав людини став висновок про те, що порушеннями, які носять міжнародний характер, слід вважати такі: геноцид, апартеїд, іноземну окупацію, колоніалізм, агресію та загрозу національному

³ Карташкін В.А. Международная защита прав человека. – М., 1976. – С.15; Лист Ф. Международное право в систематическом изложении. – С. 87; Неліп М.І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини. – К.: Наукова думка, 1999. – С.14, 22; Nanda Ved P. The Validity of U.S. Intervention in Panama Int'l Law // American Journal of International Law. - 1990. - Vol. 84. - № 2. - P. 502.

⁴ Мовчан А.П. Права человека и международные отношения. – М.: Наука, 1982. – 144 с.

⁵ Чхиквадзе В.М. Гуманизм, мир, личность. – М.: Наука, 1981. – 285 с.

⁶ Островский Я.А. ООН и права человека. – М.: Междунар. отношения, 1991. – 253 с.

⁷ Доклад Комиссии международного права ООН. Док. № 10, A/31/10. – С.186 – 259; Карташкін В.А. Международная защита прав человека. – М., 1976. – С.15.

⁸ Конференция в Сан-Франциско. Док. № 73.

⁹ I.C.J. Reports (1970). – P. 304.

суверенітету й територіальній цілісності, відмову визнавати основні права народу на самовизначення й право кожного народу на отримання повного суверенітету над своїми багатствами та природними ресурсами.

Принципи поваги до прав і свобод людини та принципи державного суверенітету визнаються переважною більшістю держав, як основні складові сучасного світового порядку. Однак визначення рівної юридичної сили за вказаними вище принципами породжує певну суперечність. Останнє пов'язано з тим, що у складних і змінних міжнародних відносинах не завжди можна чітко визначити де закінчується державний суверенітет і де починається сфера міжнародного права.

У зв'язку з цим, на думку авторів, доцільно запровадити таку юридичну норму, яка б дозволяла провести чіткіше розмежування між чисто внутрішньою компетенцією держави й міжнародною компетенцією світового співтовариства в особі ООН щодо здійснення останньої акції з підтримки чи встановлення миру будь-де і будь-якими засобами, включаючи спеціальні підрозділи збройних сил.

Виходячи зі сказаного вище, можна зробити висновок про те, що застосування збройної сили з метою міжнародного захисту прав людини та підтримки миру можливе лише за таких умов:

- наявності масових і грубих порушень прав людини, які кваліфікуються як порушення миру чи загроза миру;
- прийняття Радою Безпеки ООН рішення щодо застосування збройної сили в подібних ситуаціях.

Таким чином, єдиною правомірною альтернативою застосуванню сили в рамках існуючого міжнародного правопорядку можуть бути заходи, санкціоновані Радою Безпеки ООН.

Українське законодавство дає досить повне тлумачення ситуаціям, коли Україна може брати участь у міжнародних миротворчих операціях. Так, Закон України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях" визначає, що підрозділи Збройних Сил України можуть брати участь в заходах або діях, "...які здійснюються за рішенням Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту ООН, ОБСЄ, інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VII Статуту ООН"¹⁰.

Окрім вказаного вище Закону України, нормативно-правовими актами, які регулюють міжнародне співробітництво Збройних Сил України є Конституція України, Закон України "Про національну безпеку України", Закон України "Про оборону України", Закон України "Про Збройні Сили України", Закон України "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав", Указ Президента України "Про порядок розгляду пропозицій щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях" від 1 лютого 2000 року № 153/2000 та міжнародні угоди і домовленості. Безпосередньо проведення операцій з підтримання миру (ОПМ) регулюється правом міжнародної безпеки, яке є окремою галуззю міжнародного права.

Системний аналіз українського законодавства з регулювання досліджуваної проблеми, дає право стверджувати, що чинні нормативно-правові акти встановлюють право застосовувати силу не лише за рішенням Ради Безпеки ООН, а й за рішеннями інших

¹⁰ Про участь України в міжнародних миротворчих операціях: Закон України від 23 квітня 1999 року № 613 – XIV.

регіональних організацій.

За останні роки, як відомо, зросла участь Збройних Сил України у миротворчому процесі щодо створення та зміцнення міжнародної системи безпеки у світі. У зв'язку з цим значно розширилися і ускладнилися завдання військової медицини щодо здійснення медичного забезпечення українських миротворців.

Аналіз опрацьованих нами у процесі дослідження літературних джерел переконливо засвідчує, що надання медичної допомоги хворим та пораненим військовослужбовцям у збройних конфліктах мирного часу організовується відповідно до загальноприйнятих принципів медичного забезпечення у воєнний час. Однак необхідно враховувати особливості й специфіку цих конфліктів та інцидентів, географічні умови країн перебування миротворців і, особливо, міжнародні стандарти щодо надання медичної допомоги.

На підставі системного аналізу опрацьованих авторами літературних джерел та викладеного вище, варто зробити узагальнюючі висновки:

1. Єдиною альтернативою застосуванню сили в міжнародному праві є миротворчі операції ООН, згоду на проведення яких надано Радою Безпеки.
2. Визначення рівня небезпеки для існування миру є прерогативою органів ООН як організації, що представляє суспільство.
3. При визначенні і розподілі прав та обов'язків між державами та ООН у праві застосування сили для підтримки і встановлення миру необхідно враховувати політичну обстановку, а також низку інших правових передумов.
4. Організація надання медичної допомоги хворим та пораненим військовослужбовцям у збройних конфліктах мирного часу потребує врахування особливостей й специфіки цих конфліктів, географічних умов країн перебування миротворців і, особливо, дотримання міжнародних стандартів щодо надання медичної допомоги.

